

більшого поширення набувають питання залучення іноземних експертів для проведення судових експертиз. Водночас норми, які регламентують міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи, системно не оновлювали з 2004 р., тому вони також потребують відповідної реакції з боку законодавця.

Останнім часом законодавство у сфері судово-експертної діяльності зазнало певних змін, які, зокрема, стосуються питань процесуального, організаційно-управлінського та контрольно-наглядового характеру. Проте, сучасне законодавство в сфері організації судово-експертної діяльності в Україні поки не повною мірою пристосоване до реалій сьогодення та потребує перегляду й удосконалення.

Ситуація, яка склалася в нашій державі, вимагає від вищих органів державної влади відповідної реакції, зокрема в тому, що стосується вимушеної необхідності прийняття нових правових і управлінських рішень. Ця діяльність пов'язана з прийняттям надзвичайного законодавства, яке

покликано урегульовувати відносини, що виникають в умовах надзвичайного та воєнного стану в країні.

Перелік джерел посилання

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 07.03.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 07.03.2023).
3. Про деякі питання забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану : наказ Мін'юсту України від 14.03.2022 р. № 1138/5. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37662?an=16> (дата звернення: 07.03.2023).

Тактичні основи провадження негласних слідчих (розшукових) дій

Ольга Шайтуро,

д-ка юрид. наук, доцентка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0614-0595>, e-mail: opshaituro@karazin.ua

Розглянуто питання основ тактики негласних слідчих (розшукових) дій і перспективи подальшого її розроблення. Наголошено на її однорідності з тактикою слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшуковою тактикою, у зв'язку з чим для неї характерні усі основні елементи останніх.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії; криміналістична тактика; засоби.

Tactical basics of conducting secret investigative (search) actions

Olga Shaituro

The issue of the basics of the tactics of secret investigative (search) actions and the prospects for its further development is considered. Emphasis is placed on its uniformity with the tactics of investigative (search) actions and operative-search tactics, in connection with which it possesses all the main elements of the latter.

Keywords: secret investigative (search) actions; forensic tactics; means.

Прийняття 2012 р. Кримінального процесуального кодексу (далі — КПК) України призвело, серед іншого, до появи нового кримінального процесуального інституту, впровадження у слідчу практику комплексу процесуальних дій, які виступають як засоби доказування у кримінальному провадженні — негласних слідчих (розшукових) дій. КПК України у ст. 246 містить визначення цього різновиду процесуальних дій: «Негласні слідчі (розшукові) дії — це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають

розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом» [1]. Із наведеного визначення можна дійти висновку, що негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, отже, перебувають з ними у діалектичному взаємозв'язку, маючи спільну природу. Зі свого боку, це означає, що їх реалізація також потребує належної організації, плановірності та чіткої послідовності дій слідчих чи оперативних працівників залежно від ситуації, що склалася на певному етапі провадження. Це досягається завдяки урахуванню у практичній роботі криміналістичних

рекомендацій, що формуються у межах криміналістичної тактики.

Комплекс негласних слідчих (розшукових) дій на сьогодні представлено такими різновидами: 1) аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); 2) накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); 3) огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); 4) зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); 5) зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); 6) обстеження публічно недоступних місць; житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); 7) установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу; ст. 268 КПК України); 8) спостереження: за особою, речю або місцем (ст. 269 КПК України); 9) моніторинг банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України); 10) аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України); 11) контроль за вчиненням злочину (контрольована поставка, контрольована та оперативна закупка, спеціальний слідчий експеримент, імітування обстановки злочину; ст. 271 КПК України); 12) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) [1].

У літературі неодноразово наголошувалося на можливостях розроблення тактики негласних слідчих (розшукових) дій. Наприклад, М. Л. Грібов зауважує, що у частині проведення негласних слідчих (розшукових) дій криміналістична тактика має бути сформована на основі оперативно-розшукової з урахуванням мети, завдань та юридичних умов слідчої діяльності [2, с. 199].

Ю. В. Колесник щодо цього зазначає, що негласність слідчих (розшукових) дій означає лише особливий порядок їх підготовки, проведення, фіксації та зберігання, а також використання отриманих результатів у режимі прихованості до певного часу від інших осіб, які не причетні до їх проведення. В іншому тактика проведення таких негласних процесуальних дій нічим не відрізняється від загальної тактики діяльності слідчого під час досудового розслідування, а до тактичних прийомів про ведення негласних слідчих (розшукових) дій мають бути застосовані загальні вимоги, зокрема щодо їх вибірковості [3, с. 4].

Тактика провадження як слідчих (розшукових), так і негласних слідчих (розшукових) дій формується у межах такої підгалузі криміналістичної тактики, як слідча тактика. Зокрема, до її

засобів належать: 1) тактичний прийом як спосіб здійснення процесуальної дії, спрямований на досягнення її мети; 2) тактична рекомендація — науково обґрунтована та перевірена практикою порада щодо обрання та застосування засобів, прийомів і форм поведінки; 3) тактична комбінація як система (підсистема) тактичних прийомів, упорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених прийомів, що мають цільову спрямованість у процесі її реалізації; 4) тактична операція як система процесуальних та непроцесуальних дій (заходів), яка спрямована на вирішення окремого (проміжного) тактичного завдання розслідування у відповідній слідчій або судовій ситуації; 5) тактика слідчої (розшукової) дії, що охоплює весь типовий тактичний комплекс її можливого здійснення, реалізації; 6) тактика негласної слідчої (розшукової) дії; 7) тактика судової дії; 8) тактика взаємодії [4, с. 176].

Отже, тактика негласних слідчих (розшукових) дій повинна розвиватися у межах підгалузі слідчої тактики. В основу подальшого її розроблення варто покласти засоби, аналогічні однорідній їй тактиці слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових дій, а саме: тактичні прийоми, тактичні рекомендації, тактичні завдання, тактична комбінації (системи тактичних прийомів, криміналістичні алгоритми), рекомендації щодо організації, планування негласних слідчих (розшукових) дій і взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час їх проведення. До того ж перспективним убачаємо напрям із розроблення програм провадження негласних слідчих (розшукових) дій із подальшим їх застосуванням як орієнтирів під час їх планування. Для цього слід досліджувати типові ситуації, що виникають під час провадження негласних слідчих (розшукових) дій певного виду.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.03.2023).
2. Грібов М. Л. Поняття та зміст криміналістичної тактики в контексті законодавчих новацій у кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 194—200.
3. Колесник Ю. В. Тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій як криміналістичні засоби діяльності слідчого. *Часопис Академії*

адвокатури України. 2013. № 4. С. 1—6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaa_u_2013_4_11 (дата звернення: 14.03.2023).

4. Шевчук В. М. Засоби криміналістичної тактики: поняття та система. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 166—180.

Роль засобів цифрової криміналістики у розслідуванні воєнних злочинів в Україні

Віктор Шевчук,

д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8058-3071>, e-mail: Shevchuk_viktor@ukr.net

Досліджено актуальні проблеми використання засобів цифрової криміналістики у розслідуванні воєнних злочинів в Україні. Обґрунтовано, що сучасні можливості розслідування воєнних злочинів дають змогу визначити джерела цифрової інформації з метою збирання та дослідження цифрових слідів. Виокремлено основні напрями застосування інструментів цифрової криміналістики у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів. Зазначено, що для законного отримання цифрових слідів необхідно використовувати спеціальні знання, а також проводити судові експертизи. Визначено перспективні напрями досліджень цієї проблематики.

Ключові слова: цифрова криміналістика; воєнні злочини; збирання доказів; цифрова інформація; судова експертиза; криміналістичні знання.

The role of digital forensics tools in the investigation of war crimes in Ukraine

Victor Shevchuk

Current issues of using digital forensics tools in the investigation of war crimes in Ukraine are studied. It is substantiated that modern possibilities of investigation of war crimes make it possible to identify sources of digital information for the purpose of collecting and researching digital traces. The main directions of application of digital criminalistic tools in the documentation and investigation of war crimes are allocated. It is indicated that for the legitimate receipt of digital traces, it is necessary to use specific expertise, as well as conduct forensic examinations. Prospective re-search directions on this issue are determined.

Keywords: digital criminalistics; war crimes; collection of evidence; digital information; forensic examination; forensic knowledge.

Сучасний стан злочинності в Україні та її динаміка під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та особливості формування і застосування криміналістичних знань. Інформатизація соціального середовища призвела до «технологізації» криміналістики, розроблення і впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій [11, с. 83]. У реаліях сьогодення гостро постає питання про підвищення ефективності розслідування злочинності, зокрема воєнних і кіберзлочинів за допомогою цифрових технологій.

Зараз усі практики у сфері міжнародного кримінального правосуддя повинні підтримувати новітні цифрові технології та культивувати сучасне розуміння, як соціальні мережі, геолокації, розмови за допомогою мобільного зв'язку, комп'ютерна інформація та інші цифрові сліди й комунікації використовують у зонах проведення воєнних дій [12, с. 335]. Зважаючи на воєнну

агресію окупаційними російськими військами на територію України та вчинення ними масових убивств, гвалтувань, мародерства, сьогодні гостро постає проблема збирання доказів цих злочинів. Це потребує активізації та поширення застосування цифрових технологій із метою виявлення, документування та розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду [2, с. 55].

За офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора серед злочинів, скоєних в період повномасштабного вторгнення РФ, найпоширенішими є:

- злочини агресії та воєнні злочини (zareєстровано станом на 14.03.2023 р. 73 996 злочинів);
- злочини проти національної безпеки (16 888 злочинів);
- злочини проти дітей (загинуло 464 дитини, поранено 935 дітей);